

Romanika /IX-XIII század/

Nagy Károly halála után, a frank birodalom bomlása nyomán létrejött feudális államok gazdasági élete igen lassan fejlődött. A termelés valamennyi ágában kezdetleges technikával küszködtek. A feudális anarchia és a központi hatalom váltogatták egymást. A feudális nagyuraké, a főpapoké és a kolostoroké volt a tényleges hatalom. Művészet iránti igényeik elég magasak voltak, mivel birtokukban maradtak az előző korokból megmaradt művészeti értékek. Így a körülmények - korlátolt kezetek között - biztosították a művészet színvonalának lassú fejlődését, amit előmozdítottak az Európa-szerte kialakuló városok, a városi ipar és kereskedelem. A gazdasági kapcsolatok szélesedése, a mesterek vándorlása magával hozta a stílus elterjedését és ugyanakkor - a nemzeti államok kialakulásával - különleges sajátosságok megszületését.

E kor művészetének munkásai céhekben és építőpáholyokban, műhelyekben művészeti igényekkel dolgozó kézművesek voltak, sokszor már többé nem névtelen művészek.

A román stílus neve a "Romanus" szóból ered, mivel az építészek arra törekedtek, hogy feljussák és utánozzák a római építészet technikáját. Jellemzője - a kezdetleges technika miatt - a tömör, nehézkes falazás, kicsi rézsűs nyílásokkal és a kötött rendszer, mivel legfeljebb csak négyzet alaprajzú tereket tudnak lefedni keresztboltozással.

Az építészet technikája és formái valóban a római építészetben gyökereznek. A kváderkő mellett néhol téglával falaztak és fedték le a tereket. A dongaboltozatot vagy tömör falak, a dongaboltozatot és a keresztboltozatot vagy a pillérekkel és az oszlopokból indított hevederívek vagy bordák erősítették meg. A belső térképzésben a hosszanti elrendezést, sokszor a latinkereszt alaprajzot kedvelték. Igen gyakori a templomok bazilikáris elrendezése, ami felismerhető a homlokzatról is. Az épület tömegelrendezése vízszintes. A homlokzatot függőlegesen lizénákkal vagy féloszlopokkal tagolták, vízszintes tagolás eleme pedig az övpárkány. A homlokzat nehézségét oldották törpegalériákkal, vakárkádokkal. A nyílások kicsik, rézsűsek, vagy oszloppal vagy oszlopokkal tagoltak /biforák, triforák/. A kapuzatoknak igen nagy szerepe van és megtalálható rajtuk minden geometrikus és florealis szobordísz /jáki templom/. A magyar romanika jellegzetessége, hogy valamennyi emléke természetesen /kváderkőből/ épült, szentélylezárodásaik félkörívesek, csak a falusi templomoké egyenesek; a jáki mesterek nemcsak az ország nyugati részén, hanem Bécsben, a Stefanskirche óriáskapuját is ők építették. Utolsó emléke, a zsámbéki nemzetiségi templom már átvezet a gótika építészetébe.

A szobrászat anyaga sokféle volt. Témája túlnyomó részben egyházi, de itt-ott megjelenik a világi téma is. Az épületekhez tartoznak, díszítő- és tanító jellegűek. A formák nehézkesek, sematikusak, a ruharedők formaadása geometrikus, a testrészek nem arányosak, inkább a fejek részletesebben faragottak, néha /pl. a jáki templom ifjú király feje/ klasszicizál, sőt találunk realizmusra való törekvéseket is. A díszítő-szobrászat témái /ember- vagy állatalak, növényornamentika vagy geometrikus motívumok/ igen változatosak.

A festészet a romanikában még teljesen a bizánci stílust követi.

Uj virágzásnak indul a mozaik, melyeken sokszor bizánci és klasszikus elemek keverednek.

A kézműipar sok ágában a termékek már művészeti igényűek. Az iparművészet valamennyi ágából maradtak fenn múzeumainkban is emlékek.

(Művészettörténeti alapismeretek az
Tudomány- és Technika Tanulmányi Könyvtárban
Kiadó: Országos Tudomány- és Technika Tanulmányi Könyvtár, Bp. 1976)